

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University]. Dostupno: <<https://kubg.edu.ua/informatsiya/spivrobotnykam/pidvyschennia-kvalifikatsii.html>>.

9. Systema rozvytku tsyfrovoi kompetentnosti vykladacha Universytetu Hrinchenka [System of development of digital competence of a teacher of Grinchenko University]. Dostupno: <<https://surl.li/rbyjgg>>.

10. Kyivskiy stolychnyi universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2024. Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Metodyka vykladannia hry na spetsialnomu instrumenti (fortepiano)» [Work program of the discipline "Methods of teaching playing a special instrument (piano)"]. Dostupno: <<https://surl.li/ajupzz>>.

11. Hotline. Dostupno: <<http://www.hotline.ua>>.

12. Rozetka. Dostupno: <<http://www.rozetka.com.ua>>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-37-142-158>
УДК 378:373.3.011.3-051]

Муковіз Олексій Павлович,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри дошкільної і початкової освіти,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9262-9209>
alexsmukovoz@gmail.com

Гончарова Олена Костянтинівна,

аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
Одеса, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4584-1471>
urten@i.ua

**ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК УЧНІВ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Анотація. Стаття присвячена аналізу зарубіжного досвіду формування соціальних навичок учнів у контексті сучасних освітніх систем таких країн, як США, Канада, Німеччина, Австрія. У роботі представлені офіційні джерела, що регламентують освітній процес у цих країнах; дослідження та програми щодо формування соціальних навичок учнів. Ґрунтовно розкрито сутність програм та проєктів, які ефективно впроваджуються щодо формування і розвитку соціальних навичок учнів, а також розглянуто підходи до створення освітнього середовища. У статті

проаналізовано основні принципи, підходи і особливості впровадження програм на державному рівні, співставлено освітні підходи до формування й розвитку соціальних навичок учнів, визначено спільні і відмінні риси цих підходів. Увагу зосереджено на ключових підходах, що реалізуються в тій чи тій країні, таких як: соціально-емоційне навчання, інклюзія, розвиток емоційної компетентності. Окремий фокус статті, це організація професійного розвитку вчителів щодо формування соціальних навичок учнів й забезпечення методичної підтримки освітніх програм і проєктів. Також, на підставі аналізу розглянутих освітніх систем авторами виділено ключові елементи освітнього процесу, що сприяють ефективному формуванню соціальних навичок учнів: інтеграція соціальних навичок у навчальні предмети, створення підтримуючого навчального середовища та моніторинг освітнього середовища. У заключній частині обґрунтовано перспективи адаптації зарубіжного досвіду в освітній системі України, зокрема через поєднання елементів канадської моделі соціально-емоційного навчання з німецькою системою інтеграції соціальних навичок у навчальні предмети. Зроблено висновок, що комплексний підхід, який передбачає участь усіх учасників освітнього процесу, є ключем до успішного формування соціальної компетентності учнів.

Ключові слова: навички; соціальні навички; соціальна компетентність; соціально-емоційне навчання; інновації; професійний розвиток.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сучасні освітні системи стикаються з викликами щодо ефективної підготовки школярів до соціальної взаємодії в суспільстві. Попри численні ініціативи з формування та розвитку соціальних навичок учнів, національні освітні підходи варіюються, що викликає необхідність системного аналізу зарубіжного досвіду та його застосування в українських реаліях. Формування соціальних навичок є важливою складовою освітніх систем багатьох країн. Так, цілеспрямовано соціальним навичкам навчають в Австралії, Австрії, Канаді, Нідерландах, Німеччині, США, Швеції, Японії. Проте, у кожній країні, навіть регіоні, є свої особливості й акценти, зумовлені соціокультурною специфікою. Так, у Нідерландах значна увага приділяється соціальному навчанню через програми, спрямовані на створення безпечного підтримуючого освітнього середовища і розвиток соціальних навичок учнів. Тоді як у канадських освітніх закладах активно впроваджують соціально-емоційне навчання, що спрямоване на розвиток соціальних навичок та підтримку ментального здоров'я учнів. А от японська система освіти включає в себе формування соціальних навичок, таких як взаємодія у групі, співпраця та повага до інших, через інтеграцію цих аспектів в різні аспекти шкільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові праці надають важливі результати щодо підходів до формування і розвитку соціальних навичок учнів, зокрема в аспекті зарубіжного досвіду. Так, Дж. А. Дурлак, К. Е. Домітрович, Р. П. Вайсберг, Т. П. Гуллотта досліджують ефективність програм соціально-емоційного навчання (SEL) у освітніх закладах США, з огляду покращення академічної успішності учнів, зниження рівня стресу та агресії через підвищення рівня соціальних навичок та емоційної компетентності [5].

У своєму дослідженні Р. Х. Хорнер, Дж. Сугаї, С. М. Андерсон розглядають принципи та методи впровадження програми позитивного поведінкового підтримання (PBIS) в канадських школах, що дозволяє формувати соціальні навички у дітей з різними потребами, а також досліджують вплив цієї програми на розвиток соціальної взаємодії учнів, покращення поведінки та створення безпечного і підтримуючого навчального середовища [11].

Дослідниця Д. Рауфельдер вивчає соціально-мотиваційну залежність підлітків, аналізуючи, як взаємовідносини з однолітками та вчителями впливають на мотивацію і соціальну залученість учнів у німецьких освітніх закладах [16]. Науковиці А. Шіпе-Тіска, Л. Ціренвальд досліджують соціально-емоційне навчання (SEL) в освітніх закладах Німеччини через змішаний методологічний підхід. Авторки аналізують обізнаність, переконання, підготовку вчителів і сприйняття шкільної культури, приділяючи особливу увагу тому, як вчителі інтегрують SEL у свою педагогічну практику [17].

Вплив соціально-емоційного навчання на психічне здоров'я учнів у освітніх закладах Швеції досліджує команда науковців Б. Кімбер, Р. Санделл, С. Бремберг [13]. Формування соціальної компетентності через тілесність у освітніх програмах шведських дошкільних закладів і початкової школи вивчають О. Бартольдссон, Й. Густафссон Лундберг, Є. Гультін [1]. Науковці Т. Вуббелс, Ян ван Тартвейк аналізують освітні реформи в Нідерландах, які підсилюють соціальне навчання, використовуючи доказову базу та дані для підвищення ефективності освітніх програм [20].

Аналіз численних досліджень показав, що існує потреба у додаткових дослідженнях щодо особливостей зарубіжних підходів до формування соціальних навичок учнів та їх адаптації до культурних особливостей української освітньої системи.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – ідентифікація спільних та відмінних рис у підходах до формування соціальних навичок учнів у зарубіжних країнах.

У процесі дослідження реалізовувалися такі **завдання**: аналіз підходів до формування соціальних навичок в освітніх закладах зарубіжних країн; визначення найбільш ефективних практик, які можуть бути застосовані в освітній системі України.

У дослідженні було використано метод порівняльного аналізу освітніх програм і практик у країнах, таких як Канада, Нідерланди, Німеччина та США тощо. Особливу увагу було приділено програмам соціально-емоційного навчання, інклюзії та розвитку емоційної компетентності в освітньому процесі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Розглянемо особливості системних підходів до формування соціальних навичок учнів у деяких країнах більш детально.

В освітніх закладах США значна увага приділяється формуванню соціальних навичок через програми, що включають в себе вчителів-консультантів зі стосунків з групами та тренінги з розвитку лідерських навичок. Основні підходи до формування соціальних навичок в освітніх закладах США базуються на наукових дослідженнях, тому можна виділити три основні підходи, які фокусуються на розвитку емоційної компетентності, важливості соціальної взаємодії й інклюзивності в освітньому процесі:

1. *Зв'язок емоційного інтелекту і соціальної компетентності.* Дослідження американських вчених показали, що здатність розпізнавати та управляти емоціями суттєво впливає на успішність соціальних відносин. Це включає афективну соціальну компетентність, яка складається з трьох компонентів: відправлення афективних повідомлень, отримання емоційних повідомлень та відчуття впливу [5].

2. *Значення соціального оточення.* Важливим фактором формування соціальної компетентності є взаємодія з однокласниками, батьками та вчителями суттєво впливає на формування соціальних навичок у дітей [5].

3. *Інклюзивна освіта.* Дослідження показали, що діти з обмеженими можливостями отримують більше користі від навчання у інклюзивних класах, де вони можуть взаємодіяти з однолітками, ніж у замкнутих умовах спеціалізованих шкіл. Це сприяє формуванню їх соціальних навичок та компетентностей [19].

Отже, в освітніх закладах США, основний акцент наголошується на розвитку емоційної компетентності та лідерських навичок. Такий підхід дозволяє формувати впевнених у собі особистостей, здатних до соціальної активності та керівництва. Проте, цей підхід може виявитися менш ефективним для тих учнів, які потребують більше уваги до соціальних аспектів інтеграції, таких як інклюзивність чи емоційна підтримка у різноманітних соціальних середовищах.

Канадські освітні заклади часто включають програми соціального навчання, які покликані навчити дітей співпраці, емпатії та конструктивного вирішення конфліктів. Формування соціальних навичок у Канаді є важливою складовою освітньої системи, яка активно впроваджується у школах різних провінцій. Одним із ключових підходів є інтеграція соціально-емоційного навчання (SEL) у щоденний навчальний процес [10]. Наприклад, у шкільному окрузі Мейпл-Рідж-Пітт-Мідоуз (Британська Колумбія) було розроблено рамкову програму, яка включає навчання соціально-емоційним навичкам через різні освітні підходи. Ця програма охоплює практичне навчання для вчителів,

роботу з батьками, а також сприяє формуванню позитивного освітнього середовища [14]. Програма базується на доказовій практиці, що включає використання перевірених методів та стратегій для навчання соціально-емоційним навичкам. Це дозволяє створити ефективну систему підтримки для учнів та забезпечити постійний розвиток цих навичок. Навчання соціально-емоційним навичкам впроваджується безпосередньо в освітній процес. Учні навчаються емоційній саморегуляції, співпраці, розв'язанню конфліктів, емпатії та відповідальності. Значна увага приділяється створенню позитивного шкільного клімату, який підтримує взаємоповагу, почуття приналежності та турботу. Всі члени шкільної спільноти (учні, вчителі, адміністрація) беруть участь у створенні середовища, де SEL є невід'ємною частиною щоденних взаємодій. Батьки активно залучаються до процесу SEL через інформаційні зустрічі, семінари та регулярну комунікацію. Це дозволяє батькам розуміти та підтримувати розвиток соціально-емоційних навичок своїх дітей як вдома, так і в школі. Програма також включає навчання та підтримку для вчителів та адміністрації, спрямовану на розвиток власних соціально-емоційних компетенцій. Це сприяє тому, що освітяни є не тільки прикладом для наслідування, але й здатні ефективно підтримувати учнів у їхньому розвитку [14].

Основні підходи до впровадження поданої програми:

1. *Інтеграція в навчальний план.* Соціально-емоційне навчання інтегрується в існуючі навчальні предмети та діяльність. Це означає, що SEL не викладається як окремий предмет, а є частиною щоденного навчання, наприклад, через групові проекти, обговорення у класі та тематичні уроки.

2. *Професійний розвиток вчителів.* Вчителі проходять спеціальні тренінги та семінари, де вони вивчають методи та стратегії впровадження SEL у своїх класах. Це включає навчання з розвитку емпатії, управління емоціями та побудови позитивних відносин у класі.

3. *Моніторинг та оцінювання.* Програма передбачає постійний моніторинг та оцінку ефективності SEL на рівні школи та класу, що дозволяє корегувати підходи та забезпечувати максимальну ефективність навчання [14].

Також, у Канаді значна увага приділяється створенню інклюзивного освітнього середовища, де всі учні, незалежно від їхніх здібностей або потреб, мають можливість розвивати свої соціальні навички. Це досягається шляхом використання диференційованого навчання, де викладачі адаптують методи викладання відповідно до рівня підготовки та інтересів учнів, забезпечуючи тим самим рівні можливості для всіх дітей [18].

У Канаді впроваджуються інноваційні підходи до вимірювання успішності учнів у соціальній сфері, що включають оцінювання широкого спектра навичок, пов'язаних з демократією, громадянською участю, миротворчістю та розв'язанням конфліктів [15]. Ці підходи є частиною ширшої ініціативи по забезпеченню всебічного розвитку учнів, де соціальні компетенції визнаються настільки ж важливими, як і академічні досягнення. Одним із ключових аспектів є оцінювання навичок, пов'язаних з демократією та громадянською участю. Це включає:

1. Знання демократії та громадянських прав. Оцінювання передбачає перевірку знань учнів про основні принципи демократії, їхні права та обов'язки як громадян, а також про демократичні інститути.

2. Навички участі в громадському житті. Учні оцінюються на основі їхньої здатності брати участь у громадських заходах, таких як волонтерство, участь у шкільних виборах або організація суспільних проєктів. Це сприяє розвитку активної громадянської позиції.

Другий аспект, оцінювання таких соціальних навичок як миротворчість та розв'язання конфліктів, що здійснюється за такими напрямками:

1. Вирішення конфліктів. Оцінюються навички учнів у мирному вирішенні конфліктів через діалог, медіацію та пошук компромісів. Це допомагає учням розвивати навички ефективного спілкування та співпраці.

2. Миротворчі ініціативи. Учні залучаються до розробки та реалізації проєктів, спрямованих на побудову миру та сприяння взаєморозумінню серед однолітків та в громаді [15, 18].

У канадських освітніх закладах використовують різноманітні інструменти та методики для оцінювання цих навичок. Найпоширеніші — опитування та анкети. Проведені опитування серед учнів, батьків і вчителів допомагають оцінити ефективність програм, спрямованих на розвиток громадянської участі та миротворчих навичок. Також, ретельно аналізується участь учнів у проєктах. оцінюються результати участі учнів у різних соціальних та громадських ініціативах, що дає змогу оцінити їхню здатність до практичного застосування навичок демократії та миротворчості. Важливим показником для оцінювання соціальних навичок учнів є оцінювання освітнього середовища. Постійно відбувається вивчення соціального середовища школи, включаючи відносини між учнями та персоналом. Це допомагає зрозуміти, як розвиваються навички демократії та вирішення конфліктів у реальних умовах шкільного життя [15].

Ці підходи відображають важливість всебічного підходу до освіти, де соціальні та емоційні навички стають частиною ключових освітніх цілей. Завдяки таким програмам учні отримують можливість розвивати не тільки академічні знання, але й навички, необхідні для активної та відповідальної участі у суспільному житті.

Отже, в освітній системі Канади на перший план виходить соціально-емоційне навчання (SEL) з акцентом на участь батьків у процесі розвитку соціальних навичок учнів. Цей підхід виявляється особливо ефективним завдяки тому, що батьки стають активними учасниками освітнього процесу, що сприяє постійній підтримці розвитку дитини як у школі, так і вдома. Крім того, моніторинг освітнього середовища дозволяє вчасно виявляти та вирішувати проблеми, що виникають у соціальній взаємодії учнів.

Оцінювання і навчання соціальним навичкам у Німеччині також є важливою складовою освітнього процесу. У німецькій системі освіти формуванню соціальних навичок учнів приділяється значна увага, і для цього використовуються різні підходи та методи.

Серед основних підходів до формування соціальних навичок учнів можна виділити такі:

1. *Інтеграція в навчальний процес.* Соціальні навички інтегруються до навчальних предметів, такі як етика, релігія, суспільствознавство, а також у проекти, що спрямовані на розвиток комунікативних навичок, співпраці, вирішення конфліктів тощо [12].

2. *Спеціальні програми.* У багатьох освітніх закладах впроваджуються спеціальні програми та курси, спрямовані на формування і розвиток соціальних навичок. Наприклад, програми для розвитку емоційної грамотності, програми протидії булінгу, курси медіації тощо [2].

3. *Позакласні заходи.* Учні беруть участь у різних позакласних заходах, таких як театральні вистави, спортивні змагання, волонтерські проекти, які сприяють розвитку соціальних навичок через практичну діяльність [2].

4. *Тренінги та семінари.* Освітні заклади часто організують тренінги та семінари для учнів, де вони можуть вчитися навичкам командної роботи, лідерства, ефективної комунікації та вирішення конфліктів [3].

Оцінювання соціальних навичок учнів в освітніх закладах Німеччини ґрунтується на використанні декількох інструментів, які доповнюють й уточнюють інформацію щодо рівня сформованості тої чи тої соціальної навички учня.

1. Учителі спостерігають за поведінкою учнів у різних ситуаціях і надають зворотний зв'язок. Це може бути як формальне, так і неформальне оцінювання.

2. Учні створюють портфоліо, де збирають свої роботи, відгуки та самооцінки. Це допомагає їм усвідомити свої досягнення і зони для розвитку.

3. Використовуються різні анкети та опитувальники для самооцінки учнів і оцінки їхньої поведінки з боку однолітків та вчителів.

4. Під час проектної діяльності здійснюється оцінка участі учнів у проектах, їх здатності працювати в команді, брати на себе відповідальність і вирішувати конфлікти.

5. Регулярні інтерв'ю та бесіди з учнями, під час яких обговорюються їхні соціальні навички та розвиток [3; 12].

Розвиток соціальних навичок є пріоритетом у німецькій освіті, оскільки це сприяє гармонійному розвитку особистості та успішній інтеграції в суспільство. Соціальні навички вважаються ключовими для майбутнього професійного та особистого життя учнів, тому їх навчанню та оцінюванню приділяється значна увага.

Для формування критеріїв оцінювання соціальних навичок у Німеччині є кілька авторитетних джерел:

1. «Bildungsstandards» (Стандарти освіти). Федеральний інститут педагогічних досліджень (IQB) розробляє стандарти, які включають розвиток соціальних навичок. На вебсайті установи можна знайти офіційні документи та звіти [12].

2. IQB (Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen) представляє стандарти освіти в Німеччині, спрямовані на формування у школярів важливих компетенцій, включаючи соціальні навички. Основні акценти робляться на розвитку комунікативних умінь, співпраці, вирішенні конфліктів та емпатії. Стандарти включають конкретні

навчальні цілі, які учні повинні досягти на різних етапах навчання, забезпечуючи їхню соціальну інтеграцію та підготовку до життя в суспільстві і є важливою частиною забезпечення якості освіти. У розділі «Соціальні навички на уроці» (Sozialkompetenz im Unterricht) надаються рекомендації щодо формування соціальних компетенцій у школярів через навчальний процес. Це включає в себе вміння спілкуватися, працювати в команді, вирішувати конфлікти і проявляти емпатію. Ці навички вважаються ключовими для успішної соціальної інтеграції та особистісного розвитку учнів. Учителям рекомендується інтегрувати розвиток цих навичок у всі аспекти навчання, використовуючи різні педагогічні підходи:

1. *Інтерактивні методи навчання*: використання групових проєктів, рольових ігор та дискусій, які сприяють розвитку навичок співпраці, комунікації та вирішення конфліктів.

2. *Інтеграція соціальних компетенцій у навчальні предмети*: соціальні навички повинні бути частиною різних навчальних дисциплін, а не окремим предметом.

3. *Позитивна класова атмосфера*: створення середовища, де кожен учень відчуває себе цінним і підтримуваним, що сприяє розвитку емпатії та взаємоповаги.

4. *Особистий приклад вчителя*: вчитель повинен демонструвати соціальні компетенції в своїй поведінці, що служить моделлю для учнів.

5. *Рефлексія та обговорення*: стимулювання учнів до саморефлексії та обговорення своїх емоцій і соціальних взаємодій [12].

Незалежний німецький фонд Bertelsmann Stiftung фінансує багато проєктів, що стосуються освіти та розвитку соціальних навичок. Науковий інтерес представляють проєкти, що зорієнтовані на розвиток критичного мислення, співпраці, творчості та адаптації до соціокультурних змін:

1. Проєкт «Musical Primary School» - це ініціатива, в якій музика використовується як засіб для формування соціальних навичок і побудови спільноти в освітньому закладі. Музика інтегрується в усі аспекти шкільного життя, що сприяє покращенню соціальної взаємодії, розвитку емпатії, комунікативних навичок та співпраці серед учнів. Школярі отримують можливість вчитися працювати в групах, взаємодіяти з однолітками та викладачами, а також розвивати емоційну компетентність через музичні практики [2].

2. «21st Century Skills» - цей проєкт підкреслює важливість не лише когнітивних, але й некогнітивних навичок, таких як критичне мислення, здатність до рефлексії, вирішення проблем та творчий підхід. Такі навички стають все більш важливими у швидко змінюваному суспільстві і відіграють ключову роль у соціальній інтеграції та успішному розвитку учнів. Проєкт надає вчителям інструменти та методики для інтеграції цих навичок у навчальний процес, що допомагає учням краще адаптуватися до соціальних викликів майбутнього [2].

3. «Інклюзивна освіта». Особлива увага приділяється формуванню соціальних навичок у освітніх закладах з високим рівнем культурного та соціального різноманіття. Проєкт «Education for an immigrant society» підкреслює необхідність адаптації освітніх програм для дітей з різним культурним та соціально-економічним бекграундом. Це

включає підтримку мовного розвитку, мультикультурну підготовку вчителів та інші заходи, спрямовані на створення рівних можливостей для всіх учнів [2].

Також, необхідно зазначити, що Федеральні землі Німеччини розробляють власні навчальні програми, які включають формування і розвиток соціальних навичок. Ці матеріали можна знайти на сайтах міністерств освіти окремих земель.

Також, Німецький інститут молоді (Deutsches Jugendinstitut, DJI) активно займається дослідженнями та розробками в області формування соціальних навичок у дітей та молоді. Їхня діяльність включає аналіз соціальних умов, які впливають на розвиток дітей, і розробку практичних рекомендацій для освітніх установ. Основні напрямки діяльності DJI щодо формування соціальних навичок:

1. *Інклюзивна освіта та рівні можливості.* DJI приділяє значну увагу розвитку соціальних компетенцій через інклюзивну освіту. Особливий акцент робиться на інтеграції дітей з різними соціокультурними та економічними бекграундами в освітній процес. Це включає підтримку для дітей з родин, що мігрували до країни, та дітей з особливими потребами, щоб забезпечити їм рівні можливості для розвитку.

2. *Розширення всебічної освіти.* Інститут досліджує важливість інтеграції соціальних навичок у навчальні програми початкової та середньої школи. Це стосується таких навичок, як критичне мислення, вміння працювати в команді, комунікативні здібності та емпатія. DJI також аналізує, як ці навички можна ефективно розвивати в шкільних умовах.

3. *Розробка практичних рекомендацій.* DJI регулярно публікує дослідження та рекомендації для вчителів, батьків та адміністрації щодо найкращих методів інтеграції соціальних навичок в освітній процес. Це включає рекомендації з використання інноваційних підходів, таких як проєктне навчання, групова робота, а також спеціальні програми для розвитку соціальної компетентності [3].

Діяльність DJI спрямована на те, щоб забезпечити всебічний розвиток дітей, який включає не тільки академічні знання, але й життєво важливі соціальні навички, що сприяють їхньому успішному розвитку в сучасному суспільстві.

Отже, в освітній системі Німеччини значна увага приділяється інтеграції соціальних навичок у навчальні предмети та позакласну діяльність. Структурований підхід, що поєднує академічне навчання з розвитком соціальних компетенцій, дозволяє учням практикувати та розвивати соціальні навички у різних контекстах. Важливою складовою цього підходу є портфоліо, яке учні створюють, щоб відстежувати власний прогрес.

На веб-сайті Федерального міністерства освіти, науки та досліджень Австрії (BMBWF) представлено кілька ініціатив і програм, спрямованих на формування соціальних навичок учнів [9]. Ці програми включають як розвиток емоційної компетентності, так і підтримку психосоціального здоров'я учнів. Особливу увагу приділяють створенню безпечного навчального середовища, що підтримує учнів у розв'язанні соціальних та емоційних проблем. Ключові напрямки:

1. *Підтримка психосоціального здоров'я.* Важливість розвитку соціальних та емоційних навичок підкреслюється в контексті психосоціального здоров'я молоді. На сайті обговорюються заходи щодо запобігання насильству в школах і підтримки учнів, які стикаються з такими проблемами.

2. *Роль педагогічної освіти.* Підготовка педагогів у соціальній педагогіці включає розвиток навичок, необхідних для вирішення освітніх завдань, зокрема в сфері післяшкільної освіти і виховання дітей і молоді. Це допомагає створити освітнє середовище, яке сприяє соціальній інтеграції та розвитку.

3. *Інклюзивна освіта.* Впровадження програм, які підтримують розвиток соціальних навичок у контексті інклюзивної освіти, зокрема для дітей з різними соціокультурними та економічними передумовами.

Відтак, австрійський підхід до розвитку соціальних навичок учнів відрізняється багатогранністю та орієнтацією на створення безпечного та підтримуючого освітнього середовища. Таким чином, австрійська система освіти демонструє всебічний підхід до розвитку соціальних навичок, акцентуючи на важливості психосоціального здоров'я, підготовки педагогів до вирішення соціальних завдань та впровадження інклюзивних практик для забезпечення рівних умов для всіх учнів.

Процес підготовки вчителів і підвищення їх кваліфікації щодо формування соціальних навичок учнів в європейських країнах проходить на базі інститутів й університетів. Наприклад, Інститут досліджень освіти (ERI) у Словенії проводить значні дослідження, спрямовані на розвиток і вдосконалення освітніх практик, включаючи підготовку вчителів для розвитку соціальних навичок в учнів. Ключовим є міждисциплінарний підхід та інтеграція соціальних, емоційних та мотиваційних факторів у навчання та викладання. Робота Інституту досліджень освіти включає створення стратегій для соціальної інтеграції дітей, особливо з уразливих груп, та сприяння активній громадянській позиції через освіту. ERI підтримує як національне, так і міжнародне співробітництво для покращення освітніх результатів [5].

Також, професійному розвитку педагогів сприяють ініціативи різних організацій. Наприклад, Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти. Це ключова організація, що підтримує розвиток систем інклюзивної освіти в Європі. Робота Європейського агентства спрямована на те, щоб усі учні, незалежно від їхніх здібностей і потреб, мали доступ до високоякісної освіти. Це включає в себе підготовку вчителів для ефективної підтримки соціального та освітнього розвитку учнів з різноманітними потребами. Ключові аспекти пов'язані з підготовкою вчителів для розвитку соціальних навичок учнів і включають декілька напрямків:

1. *Освіта вчителів для інклюзії (TE4I).* Цей проєкт наголошує на важливості оволодіння вчителями навичками та знаннями, необхідними для підтримки інклюзивної освіти. Це підкреслює потребу вчителів розвивати компетенції у розумінні й вирішенні соціальних та емоційних потреб усіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами [6].

2. *Інклюзивна освіта в дії.* Ця ініціатива ділиться передовими практиками та стратегіями для вчителів щодо того, як створити інклюзивні класи, де всі учні, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, можуть розвивати свої соціальні навички разом із своїми академічними здібностями [6].

3. *Професійний розвиток.* Агентство наголошує на постійному професійному розвитку вчителів, зосереджуючись на інклюзивних методах навчання, які сприяють соціальній взаємодії, співпраці та емоційному благополуччю учнів [8].

Європейське агентство надає низку ресурсів, включаючи дослідження, рекомендації та приклади, щоб допомогти вчителям реалізувати ці стратегії у своїх класах.

Значний вплив на підвищення кваліфікації вчителів у сфері соціальних навичок має Європейська асоціація практичних досліджень з покращення навчання (EAPRIL). Діяльність цієї організації спрямована на сприяння практичним дослідженням, зокрема на перетині досліджень і практики в освіті, що стосуються підготовки вчителів для розвитку соціальних навичок в учнів. EAPRIL підтримує різні ініціативи та дослідницькі проекти, які наголошують на інтеграції соціального та емоційного навчання (SEL) у програми навчання вчителів.

Робота EAPRIL часто зосереджена на тому, як вчителі можуть створити освітні середовища, що сприятимуть розвитку соціальної компетентності за допомогою практики співпраці та рефлексії. Це передбачає навчання вчителів використанню стратегій, які заохочують соціальну взаємодію, навчання з однолітками та емоційну підтримку в класі. Дослідження, проведені за підтримки EAPRIL, часто підкреслюють важливість методичної підготовки вчителів щодо розвитку соціальних навичок, які є важливими для загального добробуту та академічної успішності учнів.

Крім того, EAPRIL співпрацює з іншими організаціями, такими як EARLI (Європейська асоціація досліджень навчання та викладання), щоб сприяти дослідженням, які поєднують теорію з практичним застосуванням в освітніх закладах. Ця співпраця гарантує, що програми підготовки вчителів включають останні результати досліджень щодо ефективних методів розвитку соціальних навичок учнів [7].

Отже, у зарубіжних країнах (США, Канада, Німеччина, Австрія,) використовують різноманітні підходи до формування і розвитку соціальних навичок учнів, виходячи з власних освітніх пріоритетів та культурних особливостей. Проте, можна виділити деякі спільні риси у підходах до навчання соціальним навичкам.

По-перше, інтеграція в освітній процес є ключовим аспектом у всіх розглянутих країнах. Соціальні навички інтегруються в загальний навчальний план через такі предмети, як етика та суспільствознавство, а також активне використання соціальних навичок у групових проектах, рольових іграх і повсякденних шкільних заходах. Це допомагає учням практикувати та розвивати ці навички в реальних ситуаціях.

По-друге, фокус на інклюзивному навчанні також є спільною рисою. У всіх країнах наголошується на важливості створення інклюзивного середовища, де учні з різними потребами та можливостями можуть розвивати соціальні навички разом. Це включає

підтримку співпраці, емпатії та взаємоповаги серед учнів, що є важливим для гармонійного розвитку кожного.

По-третє, у всіх країнах приділяється значна увага професійному розвитку вчителів. Це дозволяє їм ефективно впроваджувати технології і методи розвитку соціальних навичок. Вчителі проходять спеціальні тренінги та семінари, де вивчають техніки управління класом, розвиток емоційної компетентності та побудову позитивних відносин з учнями. Це забезпечує високу якість навчання і підтримку учнів.

Нарешті, оцінювання соціальних навичок здійснюється через різні методи: анкети, опитування, спостереження, проєктну діяльність та аналіз участі учнів у соціальних і громадських ініціативах. Це дозволяє вчителям та адміністрації освітніх закладів відстежувати прогрес учнів у набутті соціальних навичок та вчасно вносити необхідні корективи в освітній процес.

Таким чином, попри спільні риси у підходах існує і багато відмінностей, які відображають національні пріоритети та освітні традиції. Так, у освітній системі Канади значний акцент робиться на соціально-емоційному навчанні (SEL), де головну увагу приділяють розвитку емоційної саморегуляції, співпраці, вирішенню конфліктів та відповідальності. Унікальною рисою канадського підходу є активне залучення батьків до процесу SEL, що сприяє більшій підтримці учнів вдома. Крім того, важливою частиною є моніторинг освітнього середовища, що дозволяє забезпечувати сприятливі умови для розвитку соціальних навичок. Це відрізняється від підходу в освітній системі США, де також приділяється велика увага емоційній компетентності, але основний акцент робиться на розвиток лідерських навичок через спеціальні тренінги. Важливість соціального оточення підкреслюється через постійну взаємодію з однокласниками, батьками та вчителями, що допомагає формувати соціальні навички у більш інтерактивний спосіб.

Підходи до формування соціальних навичок у освітній системі Німеччини відрізняється від підходів у Канаді та США тим, що соціальні навички інтегруються в навчальні предмети, такі як етика та суспільствознавство, а також у позакласну діяльність. Оцінювання соціальних навичок відбувається через портфоліо учнів, яке дозволяє відслідковувати індивідуальний прогрес. Цей підхід більше орієнтований на структуровану інтеграцію соціальних навичок у освітній процес, на відміну від акценту на емоційну компетентність і лідерство в Канаді та США. У освітній системі Австрії зосереджуються на створенні безпечного і підтримуючого середовища в освітньому закладі, яке сприяє розвитку соціальних навичок у всіх учнів. Регулярні оцінки та спостереження у цій системі освіти допомагають оцінити рівень розвитку цих навичок у повсякденному житті учнів. Цей підхід є більш орієнтованим на систематичний моніторинг та підтримку, що відрізняє його від німецького підходу з його акцентом на інтеграцію в навчальні предмети.

Таким чином, можна зробити висновок, що кожен підхід має свої унікальні риси, що відображає культурні й освітні пріоритети відповідної країни. Але в незалежності від підходу можна стверджувати, що успішне формування і розвиток соціальних навичок учнів залежить від комплексного підходу, що включає інтеграцію цих навичок у всі аспекти шкільного життя, активну участь учителів та батьків, а також регулярне оцінювання та корегування освітніх програм відповідно до потреб учнів.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

На основі проведеного аналізу можна дійти до таких висновків, що формування соціальних навичок в освітніх системах різних країн включає спільні ключові елементи:

1. **Емоційна компетентність та лідерство.** Програми, спрямовані на розвиток цих якостей, ефективно формують соціально активних громадян, здатних до взаємодії та керівництва (США).

2. **Соціально-емоційне навчання та інклюзія.** Інклюзивне середовище та участь батьків у освітньому процесі сприяють гармонійному розвитку соціальних навичок у всіх учнів, включаючи дітей з особливими потребами (Канада).

3. **Структурована інтеграція соціальних навичок у навчальний процес.** Поєднання соціальних і академічних навичок дозволяє учням розвивати необхідні для життя в суспільстві компетенції, не відриваючи їх від освітнього процесу (Німеччина, Австрія).

Отже, ефективне формування соціальних навичок учнів залежить від комплексного підходу, який включає:

- інтеграцію соціальних навичок в усі аспекти шкільного життя;
- активну участь учителів та батьків;
- регулярне оцінювання та корегування програм відповідно до потреб учнів.

Подальші перспективи. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання означеної проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо поєднання елементів канадської та німецької моделей з акцентом на соціальну інклюзію, емоційну підтримку учнів та інтеграцію соціальних навичок в освітній процес.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bartholdsson, Å., Gustafsson Lundberg, J., & Hultin, E., 2014. 'Cultivating the socially competent body: Bodies and risk in Swedish programs for social emotional training in preschools and schools', *Critical Studies in Education*, 55(3), 276–290. DOI: 10.1080/17508487.2014.889733.

2. Bertelsmann Stiftung, 2024. Available at: <<https://www.bertelsmann-stiftung.de/en>>.

3. Deutsches Jugendinstitut (DJI), 2024. 'Research and recommendations on social skills development in children'. Available at: <<https://www.dji.de>>.
4. Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P., 2011. 'The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions', *Child Development*, 82(2), 405–432.
5. Educational Research Institute (ERI), 2024. 'Developing strategies for teachers to improve social skills in students'. Available at: <<https://www.pei.si/en/educational-research-institute>>.
6. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2024. Available at: <<https://www.european-agency.org/>>.
7. European Association for Practitioner Research on Improving Learning (EAPRIL), 2024. Available at: <<https://www.eapril.org/>>.
8. European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI), 2024. 'Collaboration on integrating SEL into teacher education'. Available at: <<https://www.earli.org/partners>>.
9. Federal Ministry of Education, Science and Research of Austria (BMBWF), 2024. 'Programs and initiatives for developing students' social skills'. Available at: <<https://www.bmbwf.gv.at/>>.
10. Greenberg, M. T., Mahfouz, J., Davis, M., & Turksma, C., 2019. 'Social emotional learning for principals: Strengthening leadership and well-being', *Education Canada Magazine*, 12, December. Available at: <<https://www.edcan.ca/articles/sel-for-principals/>>.
11. Horner, R. H., Sugai, G., & Anderson, C. M., 2010. Implementing Positive Behavior Support in Schools: A Practical Guide. *Center for Positive Behavioral Interventions and Supports*, 42(8). Available at: <<https://www.pbis.org>>.
12. IQB (Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen), 2024. 'Bildungsstandards: Sozialkompetenz im Unterricht'. Available at: <<https://www.iqb.hu-berlin.de/bista>>.
13. Kimber, B., Sandell, R., & Bremberg, S., 2008. 'Social and Emotional Training in Swedish Schools for the Promotion of Mental Health: An Effectiveness Study of 5 Years of Intervention', *Health Education Research*, 23(6), 931–940. DOI: 10.1093/her/cyn040.
14. Maple Ridge-Pitt Meadows School District (SD42), 2024. 'Information on SEL initiatives in British Columbia schools'. Available at: <<https://www.sd42.ca>>.
15. 'Measuring what matters: Testing new ways of teaching transferable skills', 2017. *Making Connections Conference*. Available at: <<https://peopleforeducation.ca/events/testing-new-ways-teaching-transferable-skills/>>.
16. Raufelder, D., 2015. 'The development of socio-motivational dependency from early to middle adolescence', *Frontiers in Psychology*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/272485104_The_development_of_socio-motivational_dependency_from_early_to_middle_adolescence>.
17. Schiepe-Tiska, A., & Ziernwald, L., 2021. 'A mixed-methods approach to investigating social and emotional learning at schools: Teachers' familiarity, beliefs, training, and perceived school culture', *Frontiers in Psychology*, 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.518634.

18. Specht, J., 2013. 'School inclusion: Key strategies for the education system to become more inclusive', *Education Canada Magazine*, 4, April. Available at: <<https://www.edcan.ca/articles/school-inclusion/>>.

19. U.S. Department of Education, 2020. 'IDEA Section 618 Data Products'. Available at: <<https://www2.ed.gov>>.

20. Wubbels, T., & Van Tartwijk, J., 2017. 'Evidence informed innovation of education in the Netherlands: Learning from reforms', in Magnúsdóttir, M., and Schäfer, M. (eds.) *Evidence and Public Good in Educational Policy, Research and Practice*. Cham: Springer, 113–129. DOI: 10.1007/978-3-319-58850-6_7.

APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF PUPILS' SOCIAL SKILLS: FOREIGN EXPERIENCE

Oleksii Mukoviz,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Department of Preschool and Primary Education,
Odesa Regional Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council
Odesa, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9262-9209>
alexmukovoz@gmail.com

Olena Honcharova,

graduate student,
Department of Pedagogy and Educational Management,
Odesa Regional Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council
Odesa, Ukraine

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4584-1471>
urten@i.ua

Abstract. The article is dedicated to the analysis of foreign experience in the development of pupils' social skills within the context of modern educational systems in countries such as the USA, Canada, Germany, and Austria. The article presents official sources that regulate the educational process, as well as research and programs aimed at the development of pupils' social skills in these countries. It thoroughly explores the essence of programs and projects that are effectively implemented for the formation and development of pupils' social skills, as well as approaches to creating an educational environment. The article analyzes the main principles, approaches, and characteristics of the implementation of programs at the state level, comparing educational approaches to the development of pupils' social skills, and identifies common and distinctive features of these approaches. Attention is focused on key approaches implemented in each country, such as social-emotional learning, inclusion, and the development of emotional

competence. A separate focus of the article is the organization of professional development for teachers in relation to the formation of pupils' social skills and the provision of methodological support for educational programs and projects. Additionally, based on the analysis of the considered educational systems, the author identifies key elements of the educational process that contribute to the effective development of pupils' social skills: the integration of social skills into academic subjects, the creation of a supportive learning environment, and the monitoring of the educational environment. In the concluding section, the article substantiates the prospects of adapting foreign experience into the Ukrainian educational system, particularly by combining elements of the Canadian model of social-emotional learning with the German system of integrating social skills into academic subjects. The conclusion is made that a comprehensive approach, involving all participants in the educational process, is key to the successful development of social competence in pupils.

Keywords: skills; social skills; social competence; social-emotional learning; innovation; professional development.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bartholdsson, Å., Gustafsson Lundberg, J., & Hultin, E., 2014. 'Cultivating the socially competent body: Bodies and risk in Swedish programs for social emotional training in preschools and schools', *Critical Studies in Education*, 55(3), 276–290. DOI: 10.1080/17508487.2014.889733.
2. Bertelsmann Stiftung, 2024. Available at: <<https://www.bertelsmann-stiftung.de/en>>.
3. Deutsches Jugendinstitut (DJI), 2024. 'Research and recommendations on social skills development in children'. Available at: <<https://www.dji.de>>.
4. Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P., 2011. 'The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions', *Child Development*, 82(2), 405–432.
5. Educational Research Institute (ERI), 2024. 'Developing strategies for teachers to improve social skills in students'. Available at: <<https://www.pei.si/en/educational-research-institute>>.
6. European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2024. Available at: <<https://www.european-agency.org/>>.
7. European Association for Practitioner Research on Improving Learning (EAPRIL), 2024. Available at: <<https://www.eapril.org/>>.
8. European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI), 2024. 'Collaboration on integrating SEL into teacher education'. Available at: <<https://www.earli.org/partners>>.

9. Federal Ministry of Education, Science and Research of Austria (BMBWF), 2024. 'Programs and initiatives for developing students' social skills'. Available at: <<https://www.bmbwf.gv.at/>>.
10. Greenberg, M. T., Mahfouz, J., Davis, M., & Turksma, C., 2019. 'Social emotional learning for principals: Strengthening leadership and well-being', *Education Canada Magazine*, 12, December. Available at: <<https://www.edcan.ca/articles/sel-for-principals/>>.
11. Horner, R. H., Sugai, G., & Anderson, C. M., 2010. Implementing Positive Behavior Support in Schools: A Practical Guide. *Center for Positive Behavioral Interventions and Supports*, 42(8). Available at: <<https://www.pbis.org/>>.
12. IQB (Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen), 2024. 'Bildungsstandards: Sozialkompetenz im Unterricht'. Available at: <<https://www.iqb.hu-berlin.de/bista>>.
13. Kimber, B., Sandell, R., & Bremberg, S., 2008. 'Social and Emotional Training in Swedish Schools for the Promotion of Mental Health: An Effectiveness Study of 5 Years of Intervention', *Health Education Research*, 23(6), 931–940. DOI: 10.1093/her/cyn040.
14. Maple Ridge-Pitt Meadows School District (SD42), 2024. 'Information on SEL initiatives in British Columbia schools'. Available at: <<https://www.sd42.ca>>.
15. 'Measuring what matters: Testing new ways of teaching transferable skills', 2017. *Making Connections Conference*. Available at: <<https://peopleforeducation.ca/events/testing-new-ways-teaching-transferable-skills/>>.
16. Raufelder, D., 2015. 'The development of socio-motivational dependency from early to middle adolescence', *Frontiers in Psychology*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/272485104_The_development_of_socio-motivational_dependency_from_early_to_middle_adolescence>.
17. Schiepe-Tiska, A., & Ziernwald, L., 2021. 'A mixed-methods approach to investigating social and emotional learning at schools: Teachers' familiarity, beliefs, training, and perceived school culture', *Frontiers in Psychology*, 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.518634.
18. Specht, J., 2013. 'School inclusion: Key strategies for the education system to become more inclusive', *Education Canada Magazine*, 4, April. Available at: <<https://www.edcan.ca/articles/school-inclusion/>>.
19. U.S. Department of Education, 2020. 'IDEA Section 618 Data Products'. Available at: <<https://www2.ed.gov>>.
20. Wubbels, T., & Van Tartwijk, J., 2017. 'Evidence informed innovation of education in the Netherlands: Learning from reforms', in Magnúsdóttir, M., and Schäfer, M. (eds.) *Evidence and Public Good in Educational Policy, Research and Practice*. Cham: Springer, 113–129. DOI: 10.1007/978-3-319-58850-6_7.